

City Research Online

City, University of London Institutional Repository

Citation: Lingas, A. (2012). Cappella Romana Live in Greece. From Constantinople to California: Renaissance Cretan Chant and Polyphony — Modern Choral Works by Adamis, Bogdanos, Cardiasmenos, Desby, Michaelides and Zes,. Portland, USA: Cappella Romana.

This is the published version of the paper.

This version of the publication may differ from the final published version.

Permanent repository link: <https://openaccess.city.ac.uk/id/eprint/21534/>

Link to published version:

Copyright: City Research Online aims to make research outputs of City, University of London available to a wider audience. Copyright and Moral Rights remain with the author(s) and/or copyright holders. URLs from City Research Online may be freely distributed and linked to.

Reuse: Copies of full items can be used for personal research or study, educational, or not-for-profit purposes without prior permission or charge. Provided that the authors, title and full bibliographic details are credited, a hyperlink and/or URL is given for the original metadata page and the content is not changed in any way.

City Research Online:

<http://openaccess.city.ac.uk/>

publications@city.ac.uk

ALEXANDER LINGAS
DIRECTOR

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΛΙΓΚΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

THE BYZANTINE TRADITION

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

RECORDED LIVE
ON PAROS, GREECE
ΖΩΝΤΑΝΗ ΗΧΟΓΡΑΦΗΣΗ
ΣΤΗ ΠΑΡΟ

CR4409-CD

CAPPELLA ROMANA

FROM CONSTANTINOPLE TO CALIFORNIA

ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ ΣΤΗΝ ΚΑΛΙΦΟΡΝΙΑ

LIVE IN GREECE

CAPPELLA ROMANA LIVE IN GREECE

FROM CONSTANTINOPLE TO CALIFORNIA ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ ΣΤΗΝ ΚΑΛΙΦΟΡΝΙΑ

The Byzantine Inheritance – Η Βυζαντινή Κληρονομιά

1	«Standing by the Cross» / «Παρισταμένη τῷ σταυρῷ» Angelos Gregoriou / Άγγελος Γρηγορίου (15th c./15 αι.)	2:35
2	Sticheron «Already the pen» / Στιχηρὸν «Ἦδη βάπτεται κάλαμος»	2:47
	a. 2-voice prologue / Δίφωνος πρόλογος (Soloists J.M. Boyer, S. Antonopoulos / Σολίστες J.M. Μπόιερ, Σ. Αντωνόπουλος)	
	Manuel Gazes the Lampadarios / Μανουὴλ Γαζῆς ὁ Λαμπαδάριος (early 15th c. / ἀρχὴ τοῦ 15οῦ αι.)	
	b. Medieval Byzantine Chant / Μεσαιωνικὸν Βυζαντινὸν μέλος	
3	Polyeleos / Πολυέλεος Andreas Stellan / Ἀνδρέας Στελλῶν (15th c./15 αι.)	9:30
4	Kontakion for St. Thomas Aquinas / Κοντάκιον τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ Ἀκινάτη John Plousiadenos / Ἰωάννης Πλουσιαδιῶς (ca.1429-1500)	1:37
5	Motet / Μοτέτο «Ad Dominum cum tribularer» Franghiskos Leontaritis / Φραγκίσκος Λεονταρίτης (ca.1518-ca.1572)	5:06
6	Polyphonic chants for the Divine Liturgy Πολυφωνικά μέλη τῆς Θείας Λειτουργίας Parthenios Sgoutas? / Παρθένιος Σγούτας; (17th c./17 αι.) J.M. Boyer (priest), S.Antonopoulos (deacon) / J.M. Μπόιερ (ἱερέας), Σ. Αντωνόπουλος (διάκονος)	6:32

Greek-American Composers from California / Ἑλληνοαμερικανοὶ συνθέτες ἀπὸ τὴν Καλιφόρνια

7	Apolytikon of the Holy Cross / Ἀπολυτίκιον τοῦ Τιμίου Σταυροῦ	3:13
8	Kyrie eleison (fortyfold) / Κύριε ἐλέησον (μὴ) Frank Desby / Φράνκ Δεσποτόπουλος (1922-92)	2:16
9	Communion Verse for Saturdays / Κοινωνικὸν τοῦ Σαββάτου	4:01
10	Kontakion of the Dead / Νεκρώσιμον Κοντάκιου Theodore Bogdanos / Θεόδωρος Μπογδάνος (b. 1932)	2:05
11	«Joyful Light» / «Φῶς Ἰλαρόν» Peter Michaelides / Πέτρος Μιχαηλίδης (b. 1930)	2:18
12	Introit of Pentecost / Εἰσοδικὸν τῆς Πεντηκοστῆς	1:11
13	Communion Verse of Pentecost / Κοινωνικὸν τῆς Πεντηκοστῆς Tikey Zes / Παναγιώτης Ζῆς (b. 1927)	2:16
14	Communion for Sundays «Praise the Lord» Κοινωνικὸν τῆς Κυριακῆς «Αἰνεῖτε τὸν Κύριον» Steven Cardiasmenos / Σταύρος Καρδιασμένος (b. 1958)	3:04

Works by Michael Adamis / Ἔργα τοῦ Μιχάλη Ἀδάμη (b.1929)

	From the Great Supplicatory Service to the Mother of God Ἀπὸ τὸν Μεγάλου Παρακλητικὸν Κανόνα πρὸς τὴν Θεοτόκου	
15	First Ode of the Canon / Α' ὕμνὸς τοῦ Κανόνος	2:28
16	Exapostilaria / Ἐξαποστειλάρια	5:18
17	«Radiant Cloud» / «Νεφέλη φωτεινή»	9:21

TOTAL TIME 67:14

CAPPELLA ROMANA

ALEXANDER LINGAS, ARTISTIC DIRECTOR

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΛΙΓΚΑΣ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Spyridon Antonopoulos

John Michael Boyer

Daniel Buchanan

Kristen Buhler

LeaAnne DenBeste

Stephanie Kramer

Catherine van der Salm

David Krueger

Mark Powell

David Stutz

FROM CONSTANTINOPLE TO CALIFORNIA

Cappella Romana was founded on the Pacific Coast of the USA in 1991 to explore, through music, the spiritual inheritance of the Byzantine *oikoumene*. The ensemble has since taken a broad view of Christian *Romtosyni/Romanitas*, exploring repertoires from medieval Byzantine and Old Roman chant to modern vocal works by composers representing a variety of Orthodox linguistic and cultural traditions. During its twentieth-anniversary year the ensemble made its first journey to Greece at the invitation of the International Festival of Sacred Music of Patmos. There it offered outside the Cave of the Apocalypse a concert of sacred music born from encounters between Greek musicians and the so-called 'Latin West'. Ranging over six centuries and locations from Constantinople to California, this program was chosen to reflect the chronological and geographic reach of both the Byzantine tradition and Cappella Romana. Together with a few additional works, this music was then sung in concerts on the island of Paros, where it was recorded for the present disc.

I - Greeks and Latins in the Eastern Mediterranean

The Crusades transformed the Eastern Mediterranean politically into a patchwork of remnants of the once mighty East Roman (Byzantine) Empire, Western colonies, and Islamic (both Arab and Turkish) states. By the end of the fifteenth century, the Ottomans had eliminated the Byzantine Empire and greatly reduced the number of Western outposts in the Eastern

Mediterranean. The most prominent and prosperous of those that remained was Crete, which developed a flourishing Renaissance culture under Venetian rule. In the years before the Ottoman conquest of 1669, Cretan church musicians employing the Byzantine rite did much to broaden and enrich the Constantinopolitan traditions they had inherited from the mid-fifteenth-century imperial court musicians Manuel Chrysaphes and Manuel Gazes, the former of whom came to the island as a refugee after 1453.

In addition to being skilled composers in the florid *kalophonic* ('beautiful sounding') style of chant pioneered by St John Koukouzeles and Xenos Korones, Chrysaphes and Gazes were evidently intrigued by the simple, usually improvised, form of polyphony practised by their Western colleagues *cantus planus binatim* ('plainchant twice'). Gazes went so far as to compose several two-part works notated in parallel lines of Byzantine musical signs (neumes). Having previously recorded Gazes' polyphonic Compline Hymn 'The bodiless nature', Cappella Romana sings here his prologue to the Passion hymn 'Already the Pen'. Taken from the Orthros of Great and Holy Friday, his prologue appears in two manuscripts. One is well known to scholars for its polyphonic settings by Gazes and others: Athens 2041, a mid-fifteenth-century service anthology (*Akolouthiai*) that, according to Gregorios Stathis, may have been written in Patras, a city that passed between Greek and Latin rule. The other source

is Duke University (Kenneth Willis Clark) 45, an unusual sticherarion copied by Gazes' Cretan pupil Angelos Gregoriou and recently brought to light by Emmanouil Giannopoulos. Among its music for Holy Week, the Duke manuscript contains not only standard Byzantine hymns (stichera) appointed to be sung between the verses (*stichoi*) of the fixed psalms of Vespers and Orthros (such as the full version of 'Already the Pen' on this recording appended to the prologue by Gazes), but also the vernacular lament placed at the beginning of this disc. Written in fifteen-syllable verse, this demotic song presents the Virgin Mary lamenting the crucifixion of her Son in words often echoing those of Byzantine liturgical texts.

Complex forms of Western polyphonic music were, as Nikolaos Panagiotakes has shown, performed in the Roman Catholic churches frequented by the ruling class of Venetian Crete. Franghiskos Leontaritits (ca. 1518-ca. 1572), the son of a Greek mother and an Italian father, was one of a small number of Cretans known to have immersed themselves fully in the musical culture of the Latin Church. Ordained a Roman Catholic priest on the island, he worked as an organist for some years at the cathedral of St Titus in Heraklion. In 1544 Leontaritits relocated to Venice in order to sing in its ducal basilica of San Marco under Adrian Willaert, later on making his way to Munich to work in the Bavarian chapel under Orlando de Lassus. Leontaritits composed a significant body of polyphonic sacred and secular works, including the five-voice motet *Ad dominum cum tribularer*, a setting of Psalm 119.

Musical manuscripts and literary sources provide incomplete data about the nature and extent of

polyphonic singing cultivated by Renaissance Crete's Orthodox cantors. Some elements are probably preserved in the received traditions of performing chant with improvised additional parts in the former Venetian colonies of Corfu, Cephalonia and Zakynthos, islands which absorbed refugees from the Ottoman conquest of Candia and remained under Western rule until 1864. Others may perhaps be discerned in the manuscript Jerusalem Greek Patriarchate 578, an anthology of music by the enigmatic post-Byzantine composer Parthenios Sgoutas (17th c.?) that contains 11 folios of simple four-part sacred polyphony in Byzantine notation. Discovered by Manolis Chatzegiakoumes and first studied by Markos Dragoumis, these settings feature unusual part-writing with many parallelisms that appear to represent stylisations of techniques of spontaneous harmonisation. These features may be heard in the selections from Jerusalem 578 sung on the present disc, which consist of settings for the Divine Liturgy of St John Chrysostom: the conclusion to the Nicene Creed (not normally sung in Greek practice, but set by Gazes and several of his successors), choral responses for the Eucharistic Prayer, and the pre-communion acclamation 'One is Holy'. Interestingly, the responses and the acclamation are cast largely as recitatives, an approach to their musical setting that (without polyphonic embellishment) is also the received tradition of the patriarchal chapel in Constantinople.

II - Modern Choral Settings of Byzantine Chant

Under Venetian and later British rule the Ionian Islands fostered the performance and composition of opera and other forms of Western Art Music by such figures as the Corfiote Nikolaos Halkiopoulos Mantzaros (1795-1872).

Best known today as the author of the music for the Greek National Anthem, Mantzaros also composed liturgical music, of which only his setting of the Hymn of Kassiane from the Orthros of Holy Wednesday is still regularly performed. At all events, his sacred works mark the beginnings of a modern tradition of Greek Orthodox polyphonic choral music that through succeeding years has been variously cultivated, condemned, promoted and marginalised by clergy and laity. The ascent of liturgical polyphony in mainland Greece began in the late nineteenth century with the founding of a male choir for the chapel of King George I and his Russian-born Queen Olga by Alexandros Kantakouzenos (1824–92), reached its apogee in the first decades of the twentieth century and then gradually began to decline after World War II with the revival of Byzantine chanting.

Having served in his youth as one of the last directors of the Royal Chapel choir, Michael Adamis (b. 1929) has bridged the worlds of Byzantine and Western music throughout his distinguished career. After studying in university both theology and music, he subsequently taught Byzantine music at the Holy Cross Greek Orthodox School of Theology in Brookline, Massachusetts, founded the first electronic music studio in Athens, published scholarly studies of Byzantine chant (including the first discussion of polyphony by Gazes), and for ten years (1975–85) served as president of the Greek Section of the International Society for Contemporary Music. In his mature works Adamis eschews Western functional harmony for a free approach to polyphony in which individual melodic lines owe much to the modes and ornamentation of Byzantine chant and Greek folk music.

Three variations of his unique stylistic synthesis between the musical traditions of the Greek East and Latin West may be heard in the settings of liturgical texts from the month of August included on this disc. Composed in 1999, the first two are relatively straightforward harmonisations of beloved chants from the Great Supplicatory Service of the Mother of God, an office that is sung during the two-week fast that precedes the celebration of her Dormition on 15 August. *Radiant Cloud*, on the other hand, is conceived on a much grander scale. Adamis dedicated this work to the memory of choral conductor Yannis Mantakas, who in the 1970s directed the choir of the University of Thessalonica in premieres of landmark choral works by Adamis including *Photomyon* and *Byzantine Passion*. Premiered by Cappella Romana at the MusicFest Vancouver (Canada) in August 2003, *Radiant Cloud* is based on two hymns for the feast of Christ's Transfiguration (6 August). In his transformation of the traditional melodies, the composer sonically evokes through his superimposition of highly ornamented melodic lines both the divine radiance on Tabor—itself an important concept for the contemplative tradition of *hesychasm* ('quietude')—and the world of Greek cantorial practice.

Although originating from the same early twentieth-century Athenian sources as sacred polyphony in Greece, liturgical choral music in the Greek Orthodox churches of the western United States of America soon assumed, for a variety of historical and cultural reasons, a distinct course. From the outset, choral settings in Italian or Russian styles created for the Greek Royal Chapel were overshadowed in America by the music of

John Sakellarides (1853?-1938), an Athenian cantor who sought to purge Byzantine chant from alleged Oriental contamination by proffering a reformed repertory of his own devising that he sweetened with simple harmonisations. After the Second World War a school of young composers in California began to transform the legacy of Sakellarides through a partial return to earlier layers of the chant repertory and the introduction of more sophisticated approaches to the setting of Byzantine melodies for mixed chorus.

Frank Desby (1922-92) provided much of the impetus for the rise of this 'West Coast School' of Greek Orthodox choral music. For decades he served as director of music at St Sophia Cathedral in Los Angeles, also working tirelessly throughout the Greek Orthodox Archdiocese of America as conductor, composer and educator. Having gained postgraduate degrees at the University of Southern California for theses on medieval and post-Byzantine chant, Desby combined ideas gained from modern chant scholarship with his knowledge of the history of Western and Russian choral music to reshape Greek American liturgical singing according to contemporary academic standards. This led Desby during the 1950s to create harmonisations inspired by Renaissance prototypes and to adapt Byzantine chant to the modern style of performing Gregorian chant invented at the end of the nineteenth century by the monks of the French abbey of Solesmes. The ways that these approaches differed from the received traditions of Byzantine chanting may be heard by contrasting the performances on this disc of the traditional melody for the *Apolytikion of the Holy Cross* (sung from an 1882 publication by Stephanos Lampadaros, a cantor at the

Ecumenical Patriarchate in Constantinople) with Desby's staff-notation transcription and choral setting of the same hymn. Published in 1979, his setting of the *Forty-fold 'Kyrie eleison'* for the Litany of the Holy Cross is harmonised in a more modern style with a brief episode of polytonality.

Two younger contemporaries of Desby who were strongly influenced by his early work are Theodore Bogdanos (b. 1932) and Tikey Zes (b. 1927), both of whom were professors at San Jose State University. By academic training a specialist in medieval literature, Bogdanos has served the Orthodox Church as a cantor and choirmaster while doing much to further the dissemination of inculturated forms of Byzantine chanting in Greek American churches through his transcriptions, publications and teaching. His monophonic *Saturday Communion Verse* recomposes Sakellarides' melody for this chant, simultaneously drawing both on Byzantine and Gregorian precedents. In his polyphonic setting of the *Kontakion of the Dead 'With the Saints'* Bogdanos demonstrates his attraction for Renaissance prototypes, interpreted here in a manner reminiscent of nineteenth- and twentieth-century European composers influenced by the Caecilian Movement's appropriation of Palestrina. Echoes of Renaissance polyphony are also common in the liturgical music of Zes, a violinist and composer of Neo-classical concert music who as director of the Berkeley Chamber Singers recorded late medieval masses by Johannes Ockeghem. In the two works for Pentecost recorded here, Zes clothes melodies composed by Sakellarides for the Introit and Communion Verse of this feast in refined forms of modal harmony and imitative polyphony.

Like Zes, Peter Michaelides (b. 1930) received his doctorate in composition from the University of Southern California. In the 1960s he composed a complete *Divine Liturgy of St John Chrysostom* together with a small body of elegant settings of Byzantine chants in Greek and English, all of which remained virtually unknown until their revival and recording by Cappella Romana. Presented here for the first time is his setting of the original chant Sakellarides composed for the ancient vesperal hymn *Phos hilaron* ('O Joyful Light'), a melody so successful that it has all but completely displaced its traditional forbear. Now retired from his position as Professor of Composition at the University of Northern Iowa, Michaelides resides in New Mexico and has returned to choral composition, including a commission from the prominent American ensemble Chanticleer.

The harmonic enrichment of Greek American liturgical music in California has been pursued most notably since the 1980s by Steven G. Cardiasmenos (b. 1958). A prolific composer of sacred and secular works who only in recent years has devoted himself full time to music after a successful career as a software engineer, he has served the Greek Orthodox Church of the Holy Cross in Belmont since 1985 as its choir director. The *Sunday Communion Verse* is taken from his complete setting of the *Divine Liturgy of St John Chrysostom*, in which he further extends the sonic horizons of the Greek American liturgical music in a variety of ways. In this setting of Psalm 148:1, Cardiasmenos takes a popular chant by Sakellarides and replaces the Athenian's rudimentary tonal harmonies with the sophisticated chord progressions of Jazz.

—Alexander Lingas

ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ ΣΤΗΝ ΚΑΛΙΦΟΡΝΙΑ

Το φωνητικό σύνολο «Cappella Romana» ιδρύθηκε το 1991 στη δυτική ακτή των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής με στόχο την εξερεύνηση, μέσω της μουσικής, της πνευματικής κληρονομιάς της Βυζαντινής Οικουμένης. Εμπνευσμένη από την ευρύτερη έννοια της Χριστιανικής Ρωμιοσύνης/Romanitas, επεκτείνει το ρεπερτόριο από την Μεσαιωνική Βυζαντινή και Παλαιά Ρωμαϊκή ψαλμωδία μέχρι και τα έργα σύγχρονων συνθετών φωνητικής μουσικής που αντιπροσωπεύουν ποικιλία Ορθόδοξων γλωσσικών και πολιτιστικών παραδόσεων. Στα πλαίσια της 20ης επετείου από την ίδρυσή του, το σύνολο ταξίδεψε για πρώτη φορά στην Ελλάδα κατόπιν προσκλήσεως του Διεθνούς Φεστιβάλ

Θρησκευτικής Μουσικής της Πάτμου. Εκεί, έξω από το σπήλαιο της Αποκάλυψης, παρουσίασε έργα θρησκευτικής μουσικής, καρπούς συναντήσεων μεταξύ Ελλήνων μουσικών και του πολιτισμού της λεγόμενης «Λατινικής Δύσης». Ανάμεσα στην χρονική περίοδο ξει αιώνων, και τόπων από την Κωνσταντινούπολη έως την Καλιφόρνια των Η.Π.Α., το πρόγραμμα επετέλεσε ώστε να απεικονίζει την χρονολογική και γεωγραφική έκταση τόσο της Βυζαντινής Παραδοσης όσο και του ίδιου του συνόλου «Cappella Romana». Με μερικές προσθηκες, το πρόγραμμα αυτό παρουσιάστηκε και στο νησί της Πάρου, όπου και έγινε η ηχογράφηση αυτού του ψηφιακού δίσκου.

I - Έλληνες και Λατίνοι στην Ανατολική Μεσόγειο

Οι Σταυροφορίες μετέτρεψαν πολιτικά την Ανατολική Μεσόγειο σε ένα μωσαϊκό από απομεινάρια της Πάλαι ποτέ παντοδύναμης Ανατολικής Ρωμαϊκής (Βυζαντινής) Αυτοκρατορίας, των Δυτικών αποικιών και των Ισλαμικών (Αραβικών και Τουρκικών) κρατιδίων. Μέχρι το τέλος του 15ου αιώνα οι Οθωμανοί είχαν αποτελειώσει την Βυζαντινή Αυτοκρατορία και είχαν περιορίσει τον αριθμό των Δυτικών ακριτικών περιοχών στην Ανατολική Μεσόγειο. Η επικρατέστερη και πιο ανεπτυγμένη από τις εναπομείνουσες αυτές ακριτικές περιοχές ήταν η Κρήτη, η οποία ανέπτυξε ακμάζουσα Αναγεννησιακή κουλτούρα κάτω από την Ενετική εξουσία. Στα χρόνια πριν την Οθωμανική κατάκτηση του 1669, οι Κρήτες εκκλησιαστικοί μουσικοί αξιοποίησαν τη Βυζαντινή τελετουργία διεκρινώντας και εμπλουτίζοντας την Κωνσταντινουπολίτικη παράδοση που κληρονόμησαν από τους Αυτοκρατορικούς μουσικούς των μέσων του 15ου αιώνα, Μανουήλ Χρυσάφη και Μανουήλ Γαζή, ο πρώτος από τους οποίους έφθασε στο υψί ως πρόσφυγας μετά το 1453.

Όντας επιδέξιο συνθέτης του Καλοφρωνικού τρόπου ψαλμωδίας, του οποίου πρωτοπόροι ήταν ο Όσιος Ιωάννης ο Κουκουζέλης και ο Ξένος Κορώνης, ο Χρυσάφης και ο Γαζής γοητεύθηκαν από την απλή, πολλές φορές αυτισχεδιαστική, πολυφωνική μουσική που χρησιμοποιούσαν οι Δυτικοί συνάδελφοί τους cantus planus binatim (διπλό εκκλησιαστικό μέλος). Ο Γαζής προχώρησε σε βαθμό που συνθέσει αρκετά δίρωμα έργα τα οποία παρασημαίνονται με παράλληλες γραμμές από Βυζαντινούς μουσικούς χαρακτήρες. Έχοντας ηχογραφήσει στο

παρελθόν του πολυφωνικό ύμνο του Αποδείπνου «Η άσωματος φύσις» του Γαζή, το σύνολο Cappella Romana ερμηνεύει εδώ το πρόλογο του ίδιου από τον ύμνο του Πάδου «Ἦδη βάπτεται κάλαμος». Παρμένο από τον Όρθρο της Αγίας και Μεγάλης Παρασκευής, ευρίσκεται σε δύο χειρόγραφα. Το ένα είναι ευρέως γνωστό στους ερευνητές για την πολυφωνική σύνθεση από τον Γαζή και άλλους: EBE 2041, Ακολουθία· Ανθολογία (μέσον του 15ου αιώνα) όπου, σύμφωνα με το καθηγητή Γρηγόριο Στάδη, γράφτηκε πιθανότατα στην Πάτρα, πόλη που ανταλλάχθηκε μεταξύ Βυζαντινής και Λατινικής εξουσίας. Η αφέριψη του χειρογράφου βασίζεται εν μέρει από το γεγονός ότι είναι η μοναδική πηγή ενός Πολυλέου «ποιηέντος παρά κυρού Ἀνδρέου Στελλῶν τοῦ Κυπρίου, ἐν τῇ πόλει Παλαιῶν Πατρῶν καὶ πρωτοψάλτου». Περιέχοντας τολμηρές μεταβολές σε άλλους ήχους, ο Πολυέλεος του Στελλῶν σε Ἦχο Α' αντιπροσωπεύεται έδω με τους τρεις αρχικούς σήχους του, μεταγαρρόμενους από τον Δρ. Ιωάννη Αρβανίτη.

Ἡ ἄλλη πηγή είναι στο πανεπιστήμιο Duke (Kenneth Willis Clark) 45, ένα ασυνήθιστο στιχηράριο αυτεγγραμένο από τον Κρητικό μαθητή του Γαζή, Ἀγγελό Γρηγορίου που πρόσφατα ήλθε στο φως από τον Εμμανουήλ Γιαννόπουλο. Το χειρόγραφο του Duke περιέχει εκτός από μουσική για την Μεγάλη Εβδομάδα, τροπάρια (στιχηρά) ψαλλόμενα μεταξύ σήχων, σταθερών ψαλμών του Εσπερινού και του Όρθρου, όπως την πλήρη εκδοχή του «Ἦδη βάπτεται κάλαμος» που ακολουθεί τον πρόλογο του Γαζή σε αυτήν την ηχογράφηση, αλλά και τον δημόδη θρήνο στην αρχή αυτού του δίσκου. Γραμμένο σε δεκαπεντασύνλλαβο, αυτό το δημοτικό τραγούδι

παρουσιάζει την Θεοτόκο θρηνούσα τον Εσταυρωμένο Υίο της με λόγια που συχνά θυμίζουν ηχώ των Βυζαντινών λειτουργικών κειμένων.

Λόγιες μορφές Δυτικής πολυφωνικής μουσικής ερμηνεύονται συχνά, όπως ο Νικόλαος Παναγιωτάκης έχει παρουσιάσει, σε Ρωμαιοκαθολικές εκκλησίες της άρχουσας τάξης της Ενετικής Κρήτης. Ο Φραγκίσκος Λεονταρίτης (περ.1518-περ.1572), γόνος Ελληνίδας μητέρας και Ιταλού πατέρα, ήταν ένας από τους λίγους Κρήτες γνωστούς για την ολοκληρωτική μεβάδνησή του στη μουσική κουλτούρα της Λατινικής Εκκλησίας. Χειροτομημένος Ρωμαιοκαθολικός ιερέας στο νησί, εργάστηκε ως οργανίστας για μερικά χρόνια στον Καθεδρικό Ναό του Αγίου Τίτου στο Ηράκλειο. Το 1544 ο Λεονταρίτης μετόικησε στη Βενετία ώστε να τραγουδάει στην Βασιλική του Δούκα του San Marco υπό τον Adrian Willaert για να μεταφερθεί αργότερα στο Μόναχο και να εργαστεί στο Βαυαρικό παρεκκλήσιο υπό τον Orlande de Lassus. Ο Λεονταρίτης συνέθεσε σημαντικό αριθμό πολυφωνικών θρησκευτικών και κοσμικών έργων, ανάμεσά τους και το μετότε για πέντε φωνές Ad dominum cum tribulater (Πρός Κύριον εν τῷ θλίβεσθαί με), μία σύνθεση του 119ου ψαλμού.

Μουσικά χειρόγραφα και φιλολογικές λεπινές παρουσιάζουν μη ολοκληρωμένα δεδομένα όσον αφορά την φύση και την έκταση της πολυφωνίας που αναπτύχθηκε από Κρήτες Ορθόδοξους ψάλτες της Αναγέννησης. Κάποια στοιχεία έχουν ίσως διασωθεί στην προφορική παράδοση της εκτελούμενης ψαλμωδίας με πρόσθετους αυτοσχεδιασμούς στις πρώην Ενετικές αποικίες της Κέρκυρας, της Κεφαλληνίας και της

Ζακύνθου, νησιών που απορρόφησαν πρόσφυγες μετά την Οθωμανική κατάκτηση του Ηρακλείου και τα οποία παρέμειναν υπό Δυτική κυριαρχία μέχρι το 1864. Άλλα στοιχεία διακρίνονται στο χειρόγραφο 578 του Ελληνικού Πατριαρχείου των Ιεροσολύμων, μία μουσική ανθολογία από τον ανιηματικό μεταβυζαντινό συνθέτη Παρθένιο Σγούτα (περ. 17ο αιώνα) που περιέχει ένδεκα φύλλα απλής 4-φωνης πολυφωνίας σε Βυζαντινή σημειογραφία. Ανακαλύφθηκε από τον Μανόλη Χατζηγιακουμή και μελετήθηκε πρώτα από τον Μάρκο Δραγούμη. Οι συνθέσεις αυτές περιλαμβάνουν ασυνήθιστα μουσικά μέρη με πολλούς παραλληλισμούς που φαίνεται να εκπροσωπούν θεματισμούς και τεχνικές αυθόρμητης εφαρμογής. Δείγματα αυτών των συνθέσεων του χειρογράφου 578 των Ιεροσολύμων ακούγονται σε αυτόν τον δίσκο, που αποτελούνται από συνθέσεις για την Θεία Λειτουργία του Αγ. Ιωάννου του Χρυσοστόμου: η κατάληξη του Συμβόλου της Πίστews της Νικαίας (το οποίο δεν ψάλλεται στη σημερινή πρακτική αλλά έχει μελοποιηθεί από τον Γαζή και αρκετούς από τους διαδόχους του), χορωδιακές αντιφωνήσεις της Ευχαριστιακής Προσευχής, και τον προ-Κοινωνικό ύμνο «Εἰς ἄγιος». Αξιοσημείωτο είναι ότι οι αντιφωνήσεις αυτές καθώς και ο ύμνος παρουσιάζονται κατά κύριο λόγο σαν απαγγελία, μουσική προσέγγιση που - χωρίς την πολυφωνική διακόσμηση - ακολουθεί την προφορική παράδοση της Του Χριστού Μεγάλης Εκκλησίας.

II - Σύγχρονες χορωδιακές συνθέσεις Βυζαντινής ψαλμωδίας

Κάτω από την Ενετική και αργότερα την Βρετανική εξουσία στα νησιά του Ιονίου αναπτύχθηκε η εκτέλεση

και η σύνθεση της όπερας και άλλα είδη της Δυτικής μουσικής Τέχνης από μορφές όπως ο Κερκυραίος Νικόλαος Χαλκίopoulos Μάντζαρς (1795-1872). Ευρέως γνωστός για την μουσική σύνθεση του Ελληνικού Εθνικού Ύμνου, ο Μάντζαρς συνέθεσε και θρησκευτικά έργα από τα οποία μόνο η σύνθεση του Δοξαστικού της Κασσιανής από τον Όρθρο της Μεγάλης Τετάρτης εκτελείται συχνά μέχρι σήμερα. Εντούτοις, τα εκκλησιαστικά του μέλη σηματοδοτούν την απαρχή μιας σύγχρονης παράδοσης Ελληνορθόδοξης πολυφωνικής χορωδιακής μουσικής, η οποία στην πάροδο των ετών έχει ποικίλως αναπτυχθεί, καταδικασθεί, προωθηθεί και οριωθηθεί από κληρικούς και λαϊκούς. Η άνοδος της εκκλησιαστικής πολυφωνίας στην Ελληνική ενδοχώρα ξεκίνησε στα τέλη του 19ου αιώνα με την ίδρυση της ανδρικής χορωδίας του παρεκκλησίου του Βασιλέως Γεωργίου Α' και της Ρωσικής καταγωγής Βασιλίσσης Όλγας από τον Αλέξανδρο Καρακαυζήνη (1824-92), έφτασε στο απόγειο κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα και βαθμιαία παρήκμασε μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο με την αναγέννηση της Βυζαντινής ψαλμωδίας.

Έχοντας υπηρετήσει στη νιότη του ως ένας από τους τελευταίους χοράρχες του Βασιλικού παρεκκλησίου, ο Μιχάλης Αδάμης (γεν. 1929) γεφύρωσε την Βυζαντινή με την Δυτική μουσική, καθόλη τη διαπρεπή σταδιοδρομία του. Έχοντας σπουδάσει στο Θεολογία και Μουσική, δίδαξε Βυζαντινή μουσική στην Θεολογική σχολή του Τιμίου Σταυρού στο Brookline της Μασσαχουσέττης Η.Π.Α., δημιούργησε το πρώτο ηλεκτρονικό στούντιο στην Αθήνα, δημοσίευσε μουσικολογικές μελέτες στην Βυζαντινή ψαλμωδία

(συμπεριλαμβανομένης και της ανακάλυψης της πολυφωνίας του Γαζή), και για διάστημα δέκα ετών (1975-85) διετέλεσε Πρόεδρος του Ελληνικού τμήματος της Διεθνούς Ένωσης Σύγχρονης Μουσικής. Στις ωριμότερες συνθέσεις του, ο Αδάμης, αποφεύγει την Δυτική πρακτική αρμονία για μια πιο ελεύθερη απόδοση της πολυφωνίας στην οποία ανεξάρτητες μελωδικές γραμμές πηγαίνουν από τους ήχους και τα ποικιλιακά της Βυζαντινής ψαλμωδίας και του Δημοτικού τραγουδιού.

Τρεις παραλλαγές από τις μοναδικές γλαφυρές συνθέσεις μεταξύ των μουσικών παραδόσεων της Ελληνικής Ανατολής και της Λατινικής Δύσης ακούγονται στα μέλη των λειτουργικών κειμένων του μινός Αυγούστου που περιλαμβάνονται σε αυτόν τον δίσκο. Συνθέσεις του έτους 1999, τα πρώτα δύο είναι σχετικά κάδρες εναρμονίσεις γνωστών και προσφώνων ύμνων από τον Μεγάλο Παρακλητικό Κανόνα στην Υπεραγία Θεοτόκο, ακολουθία που ψάλλεται κατά την περίοδο του Δεκαπενταηγουστού. Η «Νερέλι φωτεινή» από την άλλη μεριά έχει συλληφθεί σε πολύ μεγαλύτερη κλίμακα. Ο Αδάμης αφιέρωσε αυτό το έργο στη μνήμη του διευθυντή χορωδίας Γιάννη Μάτακα, που διήνυσε τη χορωδία του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης τη δεκαετία του '70 σε πρώτες εκτελέσεις χορωδιακών έργων του, ορόσημα, μεταξύ άλλων το «Φωτόνημον» και το Βυζαντινό Πάθος». Με πρώτη εκτέλεση από το σύνολο Cappella Romana στο Φεστιβάλ της πόλης Vancouver του Καναδά τον Αύγουστο του 2003, η «Νερέλι φωτεινή» βασίζεται σε δύο ύμνους από την εορτή της Μεταμορφώσεως του Κυρίου (6η Αυγούστου). Στη μετατροπή των παραδοσιακών μελωδιών, ο συνθέτης

προκαλεί ακουστικά με την υπέρθεση μεγαλόπρεπων μελισματικών γραμμών τόσο την Θεία ακτινοβολία στο όρος Θαβόρ - που αποτελεί από μόνη της υπέρτατη έννοια για την στοχαστική παράδοση του Ησυχασμού - όσο και την Ελληνική ψαλτική.

Η λειτουργική χορωδιακή μουσική στις Ελληνορθόδοξες εκκλησίες της Δυτικής ακτής των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής ακολούθησε μια ξεχωριστή πορεία, έχοντας επηρεαστεί από τις ίδιες πηγές της Αθήνας του 20ου αιώνα όπως η εκκλησιαστική πολυχρωμία στην Ελλάδα. Οι αρχικές χορωδιακές συνθέσεις Ιταλικής και Ρωσικής επιρροής που δημιουργήθηκαν στο Ελληνικό Βασιλικό παρεκκλήσιο επισκιάστηκαν στην Αμερική από τη μουσική του Ιωάννη Σακελλαρίδη (περ.1853-1938), ενός Αθηναίου ψάλτη που ήθελε να εξαγνίσει το Βυζαντινό μέλος από δήθεν Ανατολίτικα μιάσματα προσφέροντας ένα ανακαινισμένο ρεπερτόριο δικής του έμπνευσης το οποίο «γλύκαινε» με απλές εναρμονίσεις. Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο μια σχολή νεαρών συνθετών στην Καλιφόρνια ξεκίνησε να μεταβάλει την κληρονομιά του Σακελλαρίδη μέσα από μια μερική επιστροφή στα πρώιμα στάδια του ψαλτικού ρεπερτορίου και την εισαγωγή μιας πύο εκλεπτυσμένης προσέγγισης στη σύνθεση Βυζαντινών μελωδιών για μικτή χορωδία.

Ο Φώτιος Δεσποτόπουλος/Frank Desby (1922-92), έδωσε το κίνητρο για την άνοδο της «Σχολής της Δυτικής Ακτής» της Ελληνορθόδοξης χορωδιακής μουσικής. Καθώς για δεκαετίες διετέλεσε μουσικός διευθυντής στον Καθεδρικό Ναό της Αγίας Του Θεού Σοφίας στο Los Angeles της Καλιφόρνια, Η.Π.Α., συνάμα εργάστηκε ακούραστα σε όλη την

Ελληνορθόδοξη Αρχιεπισκοπή Αμερικής ως χοράρχης, συνθέτης και εκπαιδευτικός. Τέλειωσε μεταπτυχιακά στο πανεπιστήμιο της Νότιας Καλιφόρνια με διατριβές στη Μεσαιωνική και μεταβυζαντινή ψαλμωδία. Συνδυάζοντας τη σύγχρονη ψαλτική με τη γνώση του στην ιστορία της Δυτικής και Ρωσικής χορωδιακής μουσικής αναμόρφωσε την Ελληνοαμερικανική λειτουργική μουσική σύμφωνα με τα σύγχρονα ακαδημαϊκά πρότυπα. Αυτό οδήγησε τον Δεσποτόπουλο, τη δεκαετία του '50, να δημιουργήσει εναρμονίσεις εμπνευσμένες από Αναγεννησιακά πρωτότυπα και να προσαρμόσει τη Βυζαντινή ψαλμωδία στο σύγχρονο τρόπο ερμηνείας του Γρηγοριανού μέλους που επινοήθηκε στα τέλη του 19ου αιώνα από τους μοναχούς της Γαλλικής Μονής του Solesmes. Η διαφορετική αυτή προσέγγιση την Βυζαντινού μέλους συγκρίνεται εύκολα στις ηχογραφήσεις αυτού του δίσκου ακούγοντας την παραδοδεμένη μελωδία του Απολυτικίου του Τιμίου Σταυρού (από την Μουσική Κυψέλη Στεφράνου Λαμπταδρίου του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κων/ πόλεως, έκδοση 1882) καθώς και τη χορωδιακή επεξεργασία του ίδιου ύμνου από τον Δεσποτόπουλο. Το 1979 εξεδόθη η σύνθεσή του για το «Κύριε έλεέσον» της Λιτανείας του Τιμίου Σταυρού σε πύο σύγχρονη εναρμόνιση με ένα σύντομο μέρος πολυτονικότητας.

Δύο νεώτεροι σύγχρονοι του Desby οι οποίοι επιρρέασαν πολύ από την πρώιμη δουλειά του είναι ο Θεόδωρος Μπογδόνας (γεν. 1932) και ο Παναγιώτης Ζης/Tikey Zes (γεν. 1927), και οι δύο καθηγητές στο πανεπιστήμιο του San Jose. Ειδικευμένος στην Μεσαιωνική φιλολογία, ο Μπογδόνας υπηρέτησε την Ορθόδοξη Εκκλησία ως ψάλτης και χοράρχης προσπαδώνοντας ακόμα

περισσότερο να διασώσει τις εθνοπολιτισμικές μορφές του Βυζαντινού μέλους στην Ελληνοαμερικανική Εκκλησία μέσα από διασκευές, εκδόσεις και διδασκαλία. Στη μονοφωνική επεξεργασία του Κοινωνικού του Σαββάτου ανασυνθέτει τη μελωδία του Σακελλαρίδη, παίρνοντας στοιχεία τόσο από το Βυζαντινό όσο και από το Γρηγοριανό πρότυπο. Στην πολυφωνική σύνθεση του Νεκρωσίου Κοντακίου «Μετά τῶν Ἁγίων», ο Μπογδάνος επιδεικνύει την ἔλξη του στα Αναγεννησιακά πρότυπα, διαμορφωμένα με τρόπο που θυμίζει τους Ευρωπαϊούς συνθέτες του 19ου και 20ου αιώνων που είχαν επηρεαστεί από το Σικελικό κίνημα ερμηνείας του Palestrina. Επιρροές Αναγεννησιακής πολυφωνίας είναι επίσης συνθήδες στη λειτουργική μουσική του Ζη. Βιολοντίστας και συνθέτης νεοκλασικής μουσικής, ηχογράφησε Μεσοαιωνικές λειτουργίες του Johannes Ockeghem, διευθύνοντας τη χορωδία δωματίου του πανεπιστημίου Berkeley. Στα δύο έργα του για την εορτή της Πεντηκοστής που ακούγονται εδώ, ο Ζης επενδύει μελωδίες του Σακελλαρίδη για το Εισοδικό και το Κοινωνικό με εκλεπτυσμένες μορφές εναρμόνισης και αντίστοιξης.

Παρομοίως με τον Ζη, έτσι και ο Πέτρος Μιχαηλίδης (γεν. 1930) ἔλαβε το διδακτορικό του στη σύνθεση από το Πανεπιστήμιο της Νότιας Καλιφόρνιας. Τη δεκαετία τῶ 60 συνέθεσε πλήρη Θεία λειτουργία του Αγ. Ιωάννου του Χρυσοστόμου μαζί με ἕνα μικρό αριθμό κομψῶν συνθέσεων Βυζαντινῶν ὕμνων στα Ελληνικά και Αγγλικά. Αυτά ἔμειναν ἀγνωστα μέχρι την επανεμφάνισή και ηχογράφησή τους από το σύνολο Cappella Romana. Εἰς παρουσίαζεται για πρώτη φορά ἡ σύνθεσή του για τον Ἐπιλύχνιο ὕμνο

του Ἑσπερινῶ «Φῶς Ἰλαρόν» βασισμένο στη μελωδία του Σακελλαρίδη, μια μελωδία τόσο επιτυχημένη που ἔχει πλήρως παραγκωνίσει το παραδοσιακό πρότυπο. Συνταξιοδοτημένος πλέον ἀπό τὴ θέση του καθηγητῆ μουσικῆς σύνθεσης στο πανεπιστήμιο τῆς Βόρειας Iowa, ο Μιχαηλίδης διαμένει στο Νέο Μεξικό και ἔχει στραφεί στη χορωδιακὴ σύνθεση, συμπεριλαμβανομένης και ἀνάθεσης ἔργων για τὸ διαπρεπές Αμερικανικὸ μουσικὸ σύνολο Chanticleer.

Ο εναρμονισμένος εμπλουτισμός τῆς Ελληνοαμερικανικῆς λειτουργικῆς μουσικῆς στην Καλιφόρνια συνεχίζεται ἀπὸ τὴ δεκαετία του 1980 ἀπὸ τον Σταύρο Καρδιασμένο (γεν. 1958). Δημιουργικὸς συνθέτης δρασκευτικῶν ἀλλὰ και κοσμικῶν ἔργων που, τα τελευταία χρόνια, ἔχει αφοσιωθεί πλήρως στη μουσικὴ μετὰ ἀπὸ μια επιτυχημένη σταδιοδρομία σαν Προγραμματιστής. Υπηρετεῖ ὡς χοράρχης τῆς Ἐλληνορθόδοξης ἐκκλησίας του Τιμίου Σταυροῦ στο Belmont, Καλιφόρνια ἀπὸ τὸ 1985. Στο Κοινωνικὸ τῆς Κυριακῆς που εἶναι παρμένο ἀπὸ τὴν πλήρη σύνθεσή του για τὴ Θεία Λειτουργία του Αγ. Ιωάννου του Χρυσοστόμου, επεκτείνει τους ὀρίζοντες τῆς Ἐλληνοαμερικανικῆς λειτουργικῆς μουσικῆς με ποικίλους τρόπους. Σε αὐτὴ τὴ σύνθεση του πρώτου στίχου του 148ου ψαλμοῦ, ο Καρδιασμένος παίρνει μια δημοφιλῆ μελωδία του Σακελλαρίδη και ἀντικαθιστᾷ τὴ στοιχειώδη τονικὴ ἀρμονία με πολύπλοκες συγχορδιακῆς ἀλληλουχίες τῆς μουσικῆς Jazz.

—Ἀλέξανδρος Λήγκας

Μετάφραση Ἑτέλιος Κοντακιώτης
Πρωτοψάλτης Ἐναγγελίστριας Τήνου

TEXTS AND TRANSLATIONS

ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

1 «Παρισταμένη τῷ σταυρῷ»

Παρισταμένη τῷ σταυρῷ ἡ πάναγνος Παρθένος *
καὶ τὸν Σωτῆρα Βλέπουσα κρεμάμενον ἐν ξύλῳ *
τέκνον ἐμὸν γλυκύτατον, παμφίλιτόν μου τέκνον.

2 Στρηγρὸν «Ἦδη βάπτεται κάλαμος»

Ἦδη βάπτεται κάλαμος ἀποφράσεως, παρὰ
ἡκριτῶν ἀδίκων, καὶ Ἰησοῦς δικάζεται, καὶ
κατακρίνεται σταυρῷ, * καὶ πάσχει ἡ Κτίσις, ἐν
σταυρῷ καθορώσα τὸν Κύριον. Ἄλλ' ὁ φρίσει σώματος
δι' ἐμὲ πάσχω, ἀγαθὴ Κύριε δόξα σοι.

3 Πολυέλεος

Πολυέλεος ἀσματικὸς ψαλλόμενος εἰς ἐπίσημους
ἐορτάς, ποιηθεὶς παρὰ κυροῦ Ἀνδρέου Στελλῶν
τοῦ Κυπρίου ἐν τῇ πόλει παλαιῶν Πατρῶν καὶ
πρωτοψάλτου ἤχος α'.

Δοῦλοι, Κύριον. Ἀλληλούια.

Αἰνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου, αἰνεῖτε, δοῦλοι, Κύριον.
Ἀλληλούια.

Ψάlate τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, ὅτι καλόν. Ἀλληλούια.

Ὅτι ἐγὼ ἔγνωκα ὅτι μέγας ὁ Κύριος. Ἀλληλούια.

Ἐν ταῖς θαλάσσαις καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἀβύσσοις.

Ἀλληλούια.

1 «Standing by the Cross»

Standing by the Cross and seeing the Savior hanging
on the wood, the immaculate Virgin cried out: My
Child most sweet, my Child most beloved.

2 Sticheron «Already the pen»

Already the pen of sentence is being dipped in ink
by unjust judges, and Jesus is being convicted and
condemned to the Cross; * and creation, seeing its Lord
on the Cross, is suffering. But loving Lord, who for me
suffer in your bodily nature, glory to you!

3 Polyeleos

Asmatic [sung] Polyeleos sung on notable feasts,
created by the late Andreas Stellan the Cypriot in the city
of Old Patras and [of which he is/was] First-Cantor.
First Mode.

Servants of the Lord, Allelulia.

Praise the name of the Lord, praise the Lord his
servants. Allelulia.

Sing to his name, for it is fair. Allelulia.

For I know that the Lord is great. Allelulia.

In the seas and in all the deeps.

Allelulia. *Psalm 134, verses 1, 3b, 5a and 6c.*

4 Κοντάκιον τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ Ἀκινάτη

Τὰς αἰρέσεις ἔτρεψας θεοίσι σου λόγοις, καὶ πιστοὺς
ἐκέρωτισας ὁρθῶν δογμάτων διδασχαῖς, Θωμᾶ διό σε
γεραίρομεν, τῆς οἰκουμένης διδάσκαλε μέγιστε.

5 «Ad Dominum cum tribularer»

Ad Dominum cum tribularer clamavi, et exaudivit
me. Domine libera animam meam a labiis iniquis
et a lingua dolosa. Quid detur tibi, aut quid aponatur
tibi ad linguam dolosam? Sagittae potentis acut, cum
carbonibus desolatoris.

Heu mihi! Quia incolatus meus prolongatus
est, habitavi cum habitantibus Cedar: multum
incol fuit anima mea. Cum his qui oderunt pacem, eram
pacificus: cum loquebar illis, impugnabant me gratis.

Ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐκέκραξα καὶ εἰσήκουσέν
μου. Κύριε ῥύσαι τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ χειλέων
ἀδίκων καὶ ἀπὸ γλώσσης δολίας τί δοθεῖν σοι καὶ τί
προστεθεῖν σοι πρὸς γλῶσσαν δολίαν τὰ βέλη τοῦ
δυνατοῦ ἠκουημένα σὺν τοῖς ἀνδραξίν τοῖς ἐρημικοῖς.

Ὅϊμοι ὅτι ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη
κατεσκήνωσα μετὰ τῶν σκηνωμάτων κηδαρ
πολλὰ παρώκησεν ἡ ψυχὴ μου. Μετὰ τῶν μισούντων
τὴν εἰρήνην ἤμην εἰρηνικός ὅταν ἐλάλουν αὐτοῖς
ἐπολέμου με δωρεάν.

4 Kontakion for St. Thomas Aquinas

Since you routed the heresies by your divine words and
enlightened the faithful by your teaching of correct
doctrines, we honor you, O Thomas, greatest teacher of
the inhabited world.

5 «Ad Dominum cum tribularer»

When I was afflicted I called to the Lord, and he
heard me. O Lord, deliver my soul from unjust
lips and from a deceitful tongue. What should be given
you, what added to you against a treacherous tongue?
The sharpened arrows of the powerful, with the coals
of desolation.

Woe is me! For my sojourning has been prolonged,
I have camped among the encampments of
Kedar; my soul has long been a sojourner. With those
who hate peace I was peaceable; when I spoke with
them, they made war on me for nothing.
Psalm 119 LXX

Ἀπό τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως

Εἰς μίαν, Ἁγίαν, * Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν. * Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα * εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. * Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν. * Καὶ ζῶην τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν.

Ἀπὸ τὴν εὐχαριστιακὴν ἀναφοράν

Ἱερεύς: Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

Λαός: Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

Ἱερεύς: Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας.

Λαός: Ἐχομεν πρὸς τὸν Κύριον.

Ἱερεύς: Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ.

Λαός: Ἄξιον καὶ δίκαιον ἐστὶ προσκυνεῖν Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον.

Ἱερεύς: ...τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ᾄδοντα, βοῶντα, κεκραγότα καὶ λέγοντα·

Λαός: Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος Σαβαώθ· πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης σου, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις. Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. Ὠσαννὰ ὁ ἐν τοῖς ὑψίστοις.

(**Ἱερεύς**: Λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, τὸ ὑπὲρ ἡμῶν κλῶμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.)

Λαός: Ἀμήν.

(**Ἱερεύς**: Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό ἐστὶ τὸ αἷμα μου, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.)

Λαός: Ἀμήν.

(**Ἱερεύς**: Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρουτες – κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα –)

From the Nicene Creed

In one, Holy, * Catholic and Apostolic Church * I confess one Baptism * for the forgiveness of sins. * I await the resurrection of the dead * and the life of the age to come. Amen.

From the Anaphora (Eucharistic Prayer)

Priest: The grace of our Lord Jesus Christ, and the love of God the Father, and the communion of the Holy Spirit be with you all.

People: And with your spirit.

Priest: Let our hearts be on high.

People: We have them with the Lord.

Priest: Let us give thanks to the Lord.

People: It is meet and right to worship Father, Son and Holy Spirit, Trinity consubstantial and undivided.

Priest: ... singing, crying, shouting the triumphal hymn, and saying:

People: Holy, holy, holy, Lord of hosts; heaven and earth are full of your glory. Hosanna in the highest. Blessed is he who comes in the name of the Lord. Hosanna in the highest.

(**Priest**: ... Take, eat; this is my body, which is broken for you, for the forgiveness of sins.)

People: Amen.

(**Priest**: ... Drink from this, all of you; this is my blood of the New Testament, which is shed for you and for many for the forgiveness of sins.)

People: Amen.

Priest: Offering you your own of your own – in all things and for all things –

Λαός· σὲ ἕμνοῦμεν, σὲ εὐλογοῦμεν, σοὶ εὐχαριστοῦμεν, Κύριε, καὶ δεόμεθά σου, ὁ Θεὸς ἡμῶν. Σοὶ εὐχαριστοῦμεν, Κύριε, καὶ δεόμεθά σου, ὁ Θεὸς ἡμῶν. Σοὶ εὐχαριστοῦμεν, Κύριε, καὶ δεόμεθά σου, ὁ Θεὸς ἡμῶν.

...

Διάκονος· Πρόσχωμεν.

Ἱερεὺς· Τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις.

Λαός· Εἷς Ἅγιος, εἷς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς. Ἀμήν.

7 Ἀπολυτικίον τοῦ Τιμίου Σταυροῦ

Σῶσον Κύριε τὸν λαὸν σου καὶ εὐλόγησον τὴν βασιλευσίαν σου, νίκᾳ τοῖς βασιλεῦσι κατὰ βαρβάρων διωρούμενος καὶ τὸ σὺν φρυλάττων διὰ τοῦ Σταυροῦ σου πολίτευμα. (Ἐκ τρίτου)

8 Κύριε ἐλέησον (μ')

9 Κοινωνικὸν τοῦ Σαββάτου

Μακάριοι, οὓς ἐξελέξω καὶ προσελάβου, Κύριε, καὶ τὸ μνημόσυνον αὐτῶν εἰς γενεὰν καὶ γενεάν. Ἀλληλουῖα.

10 Νεκρώσιμον Κοντάκιον

Μετὰ τῶν ἁγίων ἀνάπαυσον, Χριστε, τὰς ψυχὰς σου δοῦλων σου, ἔνθα οὐκ ἔστι πόνος, οὐ λύπη, οὐ στεναγμός, ἀλλὰ ζωὴ ἀτελείητος.

11 «Φῶς ἱλαρόν»

Φῶς ἱλαρὸν ἁγίας δόξης, ἀθανάτου Πατρὸς, οὐρανοῦ, ἁγίου, μάκαρος, Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλθόντες ἐπὶ τὴν ἥλιου δίσκον, ἰδόντες φῶς ἑσπερινῶν, ἕμνοῦμεν Πατέρα, Υἱόν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα Θεόν. Ἄξιόν σε ἐν

People: we praise you, we bless you, we give thanks to you, O Lord, and we pray to you, our God. We give thanks to you, Lord, and we pray to you, our God. We give thanks to you, Lord, and we pray to you, our God.

...

Deacon: Let us attend.

Priest: The Holy Things for the Holy.

People: One is holy, one is Lord: Jesus Christ, to the glory of God the Father. Amen.

7 Apolytikion of the Holy Cross

Lord, save your people, and bless your inheritance, granting to the Kings victory over their enemies, and guarding your commonwealth by your Cross. (Three times)

8 Lord, have mercy (fortyfold)

10 Communion Verse for Saturdays

Blessed are they whom You have chosen and taken to Yourself, O Lord; they are remembered from generation to generation. Alleluia.

11 Kontakion for the Dead

With the saints give rest, O Christ, to the souls of your servants, where there is no toil, nor grief, nor sighing, but life everlasting.

11 «O joyful light»

O joyful light of the holy glory of the immortal, heavenly, holy, blessed Father, O Jesus Christ. Now that we have come to the setting of the sun and see the evening light, we sing the praise of God, Father,

πᾶσι καιροῖς, ὑμνεῖσθαι φωναῖς αἰσίαις, Υἱὲ Θεοῦ,
ζῶνι ὁ διδοῦς, Διὸ ὁ κόσμος σέ δοξάζει.

12 Εἰσοδικὸν τῆς Πεντηκοστῆς

Υψώθητι, Κύριε, ἐν τῇ δυνάμει σου, ἄσωμεν καὶ
ψαλλοῦμεν τὰς δυναστείας σου· Σῶσον ἡμᾶς,
Παράκλητε ἀγαθέ, ψάλλοντάς σοι· Ἀλληλούια.

13 Κοινωνικὸν τῆς Πεντηκοστῆς

Τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἀγαθὸν ὀδηγήσει με ἐν γῆ εὐθείᾳ.
Ἀλληλούια.

14 Κοινωνικὸν τῆς Κυριακῆς

Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν.
Ἀλληλούια.

*Ἀπὸ τὸν Μεγάλον Παρακλητικὸν Κανόνα
πρὸς τὴν Θεοτόκου*

15 1η Ὠδή του Κανόνος

Ἦχος πλ. δ' Ὠδή α' Ὁ Εἰρμός

Αρματῆλαττιν Φαραῶ ἐβύδισε, τερατουργοῦσα
ἄποτέ, μωσαϊκὴ ράβδος, σταυροτύπως πλῆξασα
καὶ διελοῦσα θάλασσαν, Ἰσραὴλ δὲ φυγάδα, πεζῶν
ὀδίτην διέσωσεν, ἄσμα τῷ Θεῷ ἀναμέλποντα.

Ἵπεραγία Θεοτόκε, σῶσον ἡμᾶς.

Των λυπρῶν ἐπαγωγῆς χειμάζουσι τὴν ταπεινὴν
μου ψυχὴν, καὶ συμφορῶν νέφη, τὴν ἐμὴν
καλύπτουσι, καρδίαν Θεοσύνερευτε, ἀλλ' ἡ φῶς
τετοκίαια, τὸ θεῖον καὶ προαιώνιον, λάμψον μοι τὸ φῶς
τὸ χαρμώσονον.

Son and Holy Spirit. It is right at all times to hymn you
with holy voices, Son of God, giver of life. Therefore the
world glorifies you.

12 Introit for Pentecost

Be exalted, O Lord, in your power: we shall sing and
chant your mighty deeds. Good Paraclete, save us
who sing to you: Alleluia.

13 Communion Verse for Pentecost

Your good Spirit will lead me in an upright land.
Alleluia.

14 Communion Verse for Sundays

Praise the Lord from the heavens.
Alleluia.

*From the Great Supplicatory Canon
to the Mother of God*

15 1st Ode of the Canon

Mode Plagal 4 Ode 1 Eirmos

The charioteer of Pharaoh was sunk in olden times by
Moses' rod, which worked a mighty wonder when,
in the Cross's form, it struck the sea, dividing it in two;
and it led into safety sojourning Israel that fled by foot,
chanting to the Lord God a song of praise.

Most Holy Theotokos save us.

My humble soul is troubled by the rising storms of
afflictions and woes; and clouds of misfortunes
overcome me, bringing darkness to my heart, O Bride
of God. But since thou art the Mother of the Divine and
Eternal Light, shine thy gladsome light and illumine me.

Ἵπεραγία Θεοτόκε, σῶσον ἡμᾶς.

Ἐξ ἀμέτρητων ἀναγκῶν καὶ θλίψεων, καὶ ἐξ ἔθρων δυσμενῶν, καὶ συμφορῶν βίου, λυτρωθεὶς Πανάχραντε, τῇ κραταιᾷ δυνάμει σου, ἀνυμνῶ μεγαλύνω, τὴν ἀμέτρον σου συμπάθειαν, καὶ τὴν εἰς ἐμέ σου παράκλησιν.

Λόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι

Νῦν πεποιθὼς ἐπὶ τὴν σὴν κατέργησον, ἀντίληψιν κραταιάην, καὶ πρὸς τὴν σὴν σκέπτην, ὀλοφύχως ἔδραμον, καὶ γόνυ κλίνω Δέσποινα, καὶ θρηνῶ καὶ στενάξω, μὴ με παριδῆς τὸν ἄθλιον, τῶν Χριστιανῶν καταρτίγιον.

Καὶ νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁὐ σιωπήσω τοῦ βοᾶν τρανώτατα, τὰ μεγαλεῖα τὰ σά· εἰμὴ γὰρ σὺ Κόρη, πάντοτε προΐστασο, ὑπὲρ ἐμοῦ πρεσβεύουσα, τῷ Υἱῷ καὶ Θεῷ σου, τὶς ἐκ τοσοῦτου με κλύδωνος, καὶ δεινῶν κινδύνων ἐρρύσατο.

16 Ἐξαποστειλάρια

Ἦχος γ' Ὁ οὐρανὸν τοῖς ἄστροις

Ἀπόστολοι ἐκ περάτων, συναδροισθέντες ἐνθάδε, Γεθσημανῇ τῷ χωρίῳ, κηδεύσατέ μου τὸ σῶμα, καὶ σύ, Υἱὲ καὶ Θεέ μου, παράλαβέ μου τὸ πνεῦμα.

Ὁ γλυκασμὸς τῶν Ἀγγέλων, τῶν θλιβομένων ἡ χαρὰ, χριστιανῶν ἡ προστάτις, Παρθένη Μήτηρ Κυρίου, ἀντιλαβοῦ μου καὶ ῥῖσαι, τῶν αἰώνιων βασάνων.

Most Holy Theotokos save us.

From countless trials and afflictions, grievous woes, and from misfortunes of life have I been delivered by thy mighty strength, O spotless and pure Maiden. I extol and I magnify thine immeasurable sympathy, and the loving care that thou hast for me.

Glory to the Father and to the Son and to the Holy Spirit.

Having my hope now in thy mighty help, O Maiden, I flee for refuge unto thee. Unto thy shelter have I run wholeheartedly, O Lady, and I bow my knee; and I mourn and cry weeping: Do not disdain me, the wretched one, for thou art the refuge of Christians.

Both now and ever and to the ages of ages. Amen.

I shall not cease from making known most manifestly thy great deeds, Maiden of God; for if thou wast not present to intercede on my behalf and importune thy Son and God, who would free and deliver me from such storms and turbulence, and surmount the perils that trouble me?

16 Exapostilária

Mode 3. As God you adorned the heavens.

Apostles, you assembled here, brought here from the earth's furthest limits, here in the bounds of Gethsemane, I bid you enter my body. And you, my Son and my God, my dear Son, receive my spirit.

Sweetness of the Angels, the joy of all those in distress, the Virgin Mother of the Lord, you are the protection of Christians, come to my aid, deliver me, from the eternal torments.

Καὶ σὲ μεσῆτριαν ἔχω, πρὸς τὸν φιλάνθρωπον
Θεόν, μὴ μου ἐλέγηξ ἅς πράξεις, ἐνώπιον τῶν
Ἀγγέλων, παρακαλῶ σε, Παρθένη, βοήθησόν μοι ἐν
τάχει.

Χρυσοπλοκώτατε πύργε, καὶ δωδεκάτειχε πόλις,
ἡλιοστάλακτε θρόνε, καθέδρα τοῦ Βασιλέως,
ἀκατανόητον θαύμα, πῶς γαλουχεῖς τὸν Δεσπότην;

17 Νεφέλη φωτεινὴ

Νεφέλη φωτεινὴ, ἐρηπλωμένη ὡς σκηνή, τοὺς
Ἀποστόλους τῆς δόξης σου κατεκάλυψε.
Κύριε, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὡδε εἶναι· Σῶτερ Χριστέ ὁ
Θεός, τὸ φῶς σου λάμψας, φώτισον τὰς ψυχὰς ἡμῶν.
Ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Θαβώρ, μετεμορφώθης ὁ Θεός,
ἀναμέσον Ἠλίου καὶ Μωϋσέως τῶν σοφῶν σὺν Ἰακώβῳ
καὶ Πέτρῳ καὶ Ἰωάννῃ· Ὁ Πέτρος δὲ συνὼν ταῦτά
σοι ἔλεγε· Καλὸν ὡδέ ἐστι ποιῆσαι τρεῖς σκηνάς,
μίαν Μωσῆ, καὶμίαν Ἠλία καὶμίαν σοὶ τῷ Δεσπότη
Χριστῷ. Ὁ τότε τούτοις, τὸ φῶς σου λάμψας,
φώτισον τὰς ψυχὰς ἡμῶν.
Νεφέλη φωτεινὴ κατεκάλυψε αὐτούς.
Κύριε, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὡδε εἶναι.
Ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Θαβώρ, μετεμορφώθης ὁ Θεός,
καὶ νεφέλη φωτεινὴ, ἐρηπλωμένη ὡς σκηνή, τοὺς
Ἀποστόλους τῆς δόξης σου κατεκάλυψε, ὅθεν καὶ εἰς
γῆν ἐναπέβλεπον, μὴ φέροντες ὄραν τὴν λαμπρότητα,
τῆς ἀπροσίτου δόξης τοῦ προσώπου σου, ἀναρχε
Σῶτερ Χριστέ ὁ Θεός, ὁ τότε τούτοις, τὸ φῶς σου
λάμψας, φώτισον τὰς ψυχὰς ἡμῶν.
—Ἀπὸ τὸν Ὁρθρον τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος

For you I have as advocate, before the God who loves
mankind, do not expose what I have done, before
the sight of the Angels, and I entreat you, O Virgin,
pray, come to my aid, come swiftly.

O Tower wreathed in gold, O glorious Twelve-walled
City, The Throne from which the sun pours
down, the Seat of the King of all, O wonder beyond
understanding! How is it you suckle the Master?

18 Radiant Cloud

A radiant cloud, spread out like a tent, covered the
Apostles with your glory.
Lord, it is good for us to be here. O Savior, Christ God,
having shone your light, illumine our souls.
On the mountain of Tabor you were transfigured O
God, between Elias and Moses the wise, in the presence
of James and Peter and John; and Peter, as he stood
there, said to you: -It would be good to make three tents
here, one for Moses and one for Elias and one for you,
Master Christ. - You shined your light on them: now
illumine our souls.
A radiant cloud covered them.
Lord, it is good for us to be here.
On the mountain of Tabor you were transfigured O
God, and a radiant cloud spread out like a tent, covered
the Apostles with your glory, at your shining light their
gaze fell to the ground, for they could not bear to look
on the brightness of the unapproachable glory of your
face, O Savior without beginning, Christ our God. You
shined your light on them: now illumine our souls.
—From the Byzantine matins for the Transfiguration

ALEXANDER LINGAS

Cappella Romana's founder and artistic director **Alexander Lingas**, is a Senior Lecturer in Music at City University London and a Fellow of the University of Oxford's European Humanities Research Centre. Formerly Assistant Professor of Music History at Arizona State University's School of Music, he received his Ph.D. in Historical Musicology from the University of British Columbia. His awards include Fulbright and Onassis grants for musical studies with cantor Lycourgos Angelopoulos, the British Academy's Thank-Offering to Britain Fellowship, and the St. Romanos the Melodist medallion of the National Forum for Greek Orthodox Church Musicians (USA). Having contributed articles to *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, and *The Oxford Handbook of Byzantine Studies*, Dr. Lingas is now completing two monographs: a study of Sunday Matins in the Rite of Hagia Sophia for Ashgate and a historical introduction to Byzantine Chant for Yale University Press.

CAPPELLA ROMANA

Its performances -like jeweled light flooding the space- (*Los Angeles Times*), **Cappella Romana** is a vocal chamber ensemble dedicated to combining passion with scholarship in its exploration of the musical traditions of the Christian East and West, with emphasis on early and contemporary music. Founded in 1991, Cappella Romana's name refers to the medieval Greek concept of the Roman *oikoumene* (inhabited world), which embraced Rome and Western Europe, as well as the Byzantine Empire of Constantinople (New Rome) and its Slavic commonwealth. Each program in some way reflects the musical, cultural and spiritual heritage of this ecumenical vision.

Flexible in size according to the demands of the repertoire, Cappella Romana is based in the Pacific Northwest of the United States of America, where it presents annual concert series in Portland, Oregon, and Seattle, Washington. It regularly tours in Europe and North America, having appeared at venues including

The Metropolitan Museum of Art in New York, the J. Paul Getty Center, St. Paul's Cathedral in London, the Pontificio Istituto Orientale in Rome, the Sacred Music Festival of Patmos, the University of Oxford, Princeton University, and Yale University.

Cappella Romana has released over a dozen compact discs, including *Voices of Byzantium: Medieval Byzantine Chant from Mt. Sinai* (also released as *Mt. Sinai: Frontier of Byzantium, 20th-anniversary limited edition*), *Byzantium 330-1453* (the official companion CD to the Royal Academy of Arts Exhibition), *Byzantium in Rome: Medieval Byzantine Chant from Grottaferrata, The Fall of Constantinople, Richard Toensing: Kontakion on the Nativity of Christ, Peter Michaelides: The Divine Liturgy of St. John Chrysostom and The Divine Liturgy in English: The Complete Service in Byzantine Chant*. Forthcoming recordings include a choral setting of the Divine Liturgy in Greek by Tikey Zes, a disc of choral works of the Finnish Orthodox Church directed by Ivan Moody, the environmental oratorio *A Time for Life* by Robert Kyr and a disc of 15th-century Greek and Latin music from the island of Cyprus.

In 2010 it became a participant in the research project-Icons of Sound: Aesthetics and Acoustics of Hagia Sophia, Istanbul-, a collaboration between Stanford University's Center for Computer Research in Music and Acoustics and Department of Art & Art History.

PRODUCTION CREDITS

Executive Producer: Mark Powell (Cappella Romana)

Recording, Remixing and Mastering Producer; Digital Editor: Steve Barnett (Barnett Music Productions, Minneapolis, Minn.)

Recording Engineer: Bill Levey (ViaAudio, Seattle, Wash.)

Remixing and Mastering Engineer: Preston Smith (PerfectRecord, St. Paul, Minn.)

Editing Plot Preparation: John Michael Boyer

Graphic design/booklet editor: Mark Powell

Text translations: by the Very Rev. Archimandrite Ephrem (Lash), apart from: the Kontakion for St. Thomas Aquinas (A. Lingas and C. Kokenes); the Exapostilaria of the Great Supplicatory Canon (Rev. Ephrem Lash and David Melling); the First Ode of the Great Supplicatory Canon, (<http://www.orthodoxchristian.info/pages/megapara.htm>). Used by permission.

Program note translation: Stelios Kontakiotis, Protosaltis of the Shrine of the Theotokos, Tinos, Greece.

Photography: Mark Powell, Stephanie Kramer, Sacred Music Festival of Patmos

Original recordings: © & © 2012 by Cappella Romana, Inc. All rights reserved. Recorded at the Church of the Life-Giving Spring, Aspro Chorio, Paros, Greece. Η ηχογράφιση έγινε στον Ιερό Ναό της Ζωοδόχου Πηγής, Άσπρο Χωριό, Πάρος.

Booklet content and design: © 2012 by Cappella Romana, Inc. All rights reserved. Typeset in KSAntigone and KSAristoteles by Άναγράφι, anagrafi.com, Thessaloniki

Performing editions: Alexander Lingas (1, 2, 4, 6); Ioannis Arvanitis (3); Mirandi Caldi (5); The Greek Sacred & Secular Music Society (7b-10, 12-14); Peter Michaelides (11); Michael Adamis (15, 16b, 17).

Acknowledgements:

María Boyer
Sue Fischer
Presbytera Magdalini Paraskevaides
Christos Mandalides

Tour to Greece, August - September 2011

Patmos:
Φεστιβάλ Φρησκευτικής Μουσικής Πάτμου
(Sacred Music Festival of Patmos)
Alkis Baltas, artistic director
Alexandros Mouzas
Aleka Tsouki
Anastasios Strikos

Paros:
His Grace, Kallinikos, Metropolitan Bishop of Paronaxia
María Anousaki (Anezina Village)
María Cherouvim, Visit-Cyclades Travel
Anna Vlachogianni (Anna's Hotel)
Father Meletios Orfanakis, Church of Zoodóchou Pígis
Nikos Triantafillos, President, Village Association of Aspro Chorio
Al & Ardy Fragola

This recording is also made possible with the support of the following donors

Benefactor: John van Buren

Anonymous

Steve Barnett

Maria Boyer

Christos Efthymiades

Lynn Gibner

Constantine Kokenes

Bill Levey

Chris and Kristi Maletis

Guy Protheroe and Ann Manly Protheroe

The Father Elias Stephanopoulos Fund

William and Lilli Tragos

Donald and Karen West

and a campaign via kickstarter.com

CONTACT AND BOOKING INFORMATION

Mark Powell, Executive Director

Cappella Romana

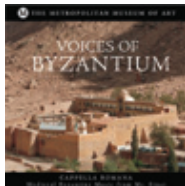
3131 NE Glisan Street

Portland, OR 97232 USA

TEL. +1.503.236.8202

cappellaromana.org

Also by Cappella Romana:

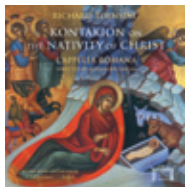
Voices of Byzantium: Medieval Byzantine Chant from Mt. Sinai Cappella Romana performs Byzantine musical treasures—from the cathedrals and monasteries of the Eastern Roman Empire—preserved from destruction in the Egyptian desert at the Greek Orthodox Monastery of St. Catherine at Mt. Sinai. CR407-CD/MMA 80014538

The Divine Liturgy in English in Byzantine Chant The complete service on two CDs, featuring music drawn from the most authoritative traditions of Byzantine chanting. 40-page booklet with extensive essays on liturgy and Byzantine chant. CR404-2CD

The Fall of Constantinople One of Cappella Romana's most in-demand programs, of Byzantine chant and polyphony c.1453 and motets by Dufay, this disc explores the musical legacy of New Rome—caught between Latin West and Islamic East. CR402-CD

Kontakion on the Nativity American composer Richard Toensing creates a vibrant musical synthesis of East and West with new settings of ancient Orthodox Christmas texts, especially the dramatic words of St. Romanos the Melodist. CR405-CD

ΟΥΣΙΚΗΣ ΠΑΤΜΟΥ 11th FESTIVAL OF SACRED

